

INTERNATIONAL
COMMISSION
OF JURISTS

ข้อสังเกตด้านกฎหมาย 2

พยานบอกเล่าและมาตรฐานสากล
ในการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม

ตุลาคม 2551

ข้อสังเกตด้านกฎหมาย 2

พยานบอกเล่าและมาตรฐานสากล ในการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม

ตุลาคม 2551

® ข้อสังเกตด้านกฎหมาย, พยานบอกเล่าและมาตรฐานสากลในการพิจารณาคดี
อย่างเป็นทางการ, ตุลาคม 2551

© Copyright International Commission of Jurists, 2009

ICJ อนุญาตให้มีการผลิตซ้ำส่วนหนึ่งส่วนใดของสิ่งพิมพ์ขององค์กร โดยจะต้องมีการอ้างอิงที่
ถูกต้อง และมีการส่งสิ่งพิมพ์ที่มีเนื้อหาส่วนหนึ่งส่วนใดนี้ไปที่สำนักงานใหญ่ ดังที่อยู่ข้างล่างนี้:

International Commission of Jurists

P.O. Box 91
33 Rue des Bains
CH – 1211 Geneva 8
Switzerland
Email: info@icj.org
www.icj.org

คณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากล

สำนักงานภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก
10/1 ซอยอารีย์ 2 ถนนพหลโยธิน
แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ 978 - 974 - 235 - 614 - 9

กรุงเทพฯ 2553

ประเทศไทย: ข้อสังเกตด้านกฎหมาย

พยานบอกเล่าและมาตรฐานสากลในการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม

เกริ่นนำ

คณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากล (International Commission of Jurists: ICJ) ซึ่งมีสำนักงานตั้งอยู่ที่นครเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เป็นองค์กรระหว่างประเทศที่เป็นอิสระ ประกอบด้วยสมาชิกซึ่งเป็นผู้พิพากษาและนักกฎหมายจากภูมิภาคและระบบกฎหมายต่างๆทั่วโลก มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมสิทธิมนุษยชนโดยผ่านการสถาปนาหลักนิติธรรม องค์กรมีสำนักงานภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกตั้งอยู่ที่กรุงเทพฯ

ข้อสังเกตด้านกฎหมายฉบับนี้เป็นความพยายามที่จะพิจารณาว่า การแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเมื่อเร็วๆนี้ เกี่ยวกับการใช้พยานบอกเล่าในประเทศไทย สอดคล้องกับมาตรฐานสากลในการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมหรือไม่ ข้อกังวลของ ICJ คือการแก้ไขประมวลกฎหมายดังกล่าวเป็นการลดทอนมาตรฐานที่สำคัญซึ่งช่วยคุ้มครองบุคคลจากการพิจารณาคดีอย่างไม่เป็นธรรม

ICJ เชื่อว่า ผู้ก่ออาชญากรรมร้ายแรงและรุนแรงควรถูกฟ้องร้องดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรม ถึงกระนั้น รัฐต่าง ๆ ก็ยังมีพันธกรณีตามกฎหมายระหว่างประเทศที่จะต้องประกันว่าจะมีการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม ซึ่งรวมทั้งมาตรการที่ปกป้องหลักการที่ให้นิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ เป้าหมายสำคัญของกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมเป็นไปเพื่อช่วยให้ศาลสามารถค้นหาความจริง คุ้มครองผู้บริสุทธิ์ และลงโทษผู้กระทำผิด และเพื่อดำรงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือแห่งกระบวนการยุติธรรม ประสบการณ์จากหลายภูมิภาคทั่วโลกชี้ให้เห็นว่า การตัดสินลงโทษโดยการรับฟังพยานบอกเล่าเพียงอย่างเดียว หรือใช้พยานบอกเล่าเป็นหลัก อาจนำไปสู่ความผิดพลาดในการตัดสินคดี

พยานบอกเล่าคืออะไร?

ลักษณะสำคัญของพยานบอกเล่า ได้แก่ การอ้างอิงคำพูดของบุคคลอื่นซึ่งไม่ได้มาปรากฏตัวให้การต่อศาลโดยตรง ยกตัวอย่างเช่น การที่พยาน ก. ให้การต่อศาลว่าพยาน ข. บอกเขาว่าจำเลยเป็นผู้สังหารนาย ค.

ประเทศซึ่งใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี อย่างเช่น สหราชอาณาจักรและสหรัฐอเมริกา ในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา กฎหมายจะถือว่าพยานบอกเล่าเป็นสิ่งที่ศาลไม่อาจรับฟังได้ในการพิจารณาความอาญา พยานหลักฐานเช่นนี้ควรเป็นสิ่งที่ให้การโดยตรงโดยผู้ที่เป็นเจ้าของคำพูดดังกล่าว กล่าวอีกอย่างหนึ่ง พยาน ข. จะต้องเป็นผู้ให้การโดยตรงต่อศาล และศาลไม่สามารถใช้คำให้การของพยาน ก. เพื่อเป็นหลักฐานได้ สิ่งนี้เป็นที่รู้จักกันในชื่อ “หลักพยานบอกเล่า”

เหตุใดพยานบอกเล่าจึงเป็นสิ่งอันตราย ?

ข้อโต้แย้งสำคัญต่อการใช้พยานบอกเล่าได้แก่ การที่จำเลยในคดีอาญาจะไม่มีโอกาสถามค้านผู้ให้ข้อมูลดังกล่าวได้ ทั้งยังไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริงหรือไม่ ในตัวอย่างข้างต้น จำเลยย่อมไม่มีโอกาสที่จะซักถามพยาน ข. ในขณะที่ศาลเองก็ไม่สามารถตรวจสอบคำให้การและประเมินความน่าเชื่อถือของพยานในลักษณะเช่นนี้ได้ พยานบอกเล่าไม่ถือเป็น “พยานหลักฐานที่ดีที่สุด” ทั้งนี้เนื่องจากอันตรายที่จะเกิดขึ้นเพราะอาจเป็นข้อมูลที่เกิดจากความเข้าใจผิด หรืออาจเป็นข้อมูลที่ปรุงแต่งขึ้นก็ได้¹ ศาลควรสามารถพิจารณาว่าคำให้การของพยาน ข. เป็นความจริงหรือไม่ เป็นการให้การโดยสุจริตใจ หรือพยาน ข. อาจให้ข้อมูลผิด หรืออาจไม่แสดงความซื่อตรงด้วยเหตุผลบางประการ

ข้อกังวลดังกล่าวยิ่งสำคัญมากขึ้นกรณีที่เป็นการพิจารณาความอาญา ทั้งนี้เพราะอาจส่งผลกระทบต่อเสรีภาพหรืออิสรภาพของจำเลย กล่าวคือศาลจะต้องระมัดระวังอย่างยิ่งไม่ให้พยานบอกเล่าส่งผลกระทบต่อสิทธิของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม

มีข้อยกเว้นต่อหลักพยานบอกเล่าหรือไม่ ?

ตามระบบกฎหมายจารีตประเพณี มีการยอมรับให้มีข้อยกเว้นเพื่อใช้พยานบอกเล่าอย่างจำกัดมาก ตัวอย่างสำคัญได้แก่กรณีที่พยานไม่สามารถที่จะมาให้การได้ด้วยตนเองจริง ๆ หรือกรณีที่เป็นการให้ถ้อยคำของผู้ซึ่งกำลังจะเสียชีวิต อย่างไรก็ตาม แม้ในกรณียกเว้นดังกล่าว การรับฟังข้อมูลจากพยานบอกเล่าในการไต่สวนก็ไม่เพียงเกิดขึ้นโดย *อัตโนมัติ* แต่ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของผู้พิพากษา และอาจยอมรับได้ในกรณีที่นำไปเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมเท่านั้น และจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อความเที่ยงธรรมในการพิจารณาคดี

การแก้ไขกฎหมายที่ผ่านมาส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างไร?

ครั้งนี้ นับเป็นครั้งแรกที่หลักการไม่ยอมรับพยานบอกเล่าปรากฏในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ก่อนหน้านั้นมีการกล่าวถึงหลักการดังกล่าวเฉพาะในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์² แต่ในทางปฏิบัติก็มีการนำหลักการดังกล่าวมาใช้ในการพิจารณาความอาญาเช่นกัน การแก้ไขมาตรา 226/3³ ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นการแสดงหลักการต่อต้านการใช้พยานบอกเล่าอย่างชัดเจนในการพิจารณาความอาญา ซึ่งเป็นเรื่องน่ายินดี อย่างไรก็ตาม มาตรการ 226/3 ได้กำหนดข้อยกเว้นต่อหลักการพื้นฐานดังกล่าว โดยให้อำนาจอย่างกว้างขวางต่อศาลในการใช้ดุลพินิจรับฟังพยานบอกเล่า กล่าวคือศาลสามารถรับฟังพยานบอกเล่าได้ในกรณีที่มีข้อ มูลเหล่านั้น:

- นำเชื่อว่าจะมีหลักฐานความจริงได้และมีแหล่งที่มาที่น่าเชื่อถือ⁴ หรือ,
- มีเหตุจำเป็นที่ผู้ให้การ “ไม่สามารถปรากฏตัว” ในฐานะพยานได้ และมี “เหตุผลสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม” ที่จะรับฟังพยานบอกเล่าเช่นนั้น⁵

กฎหมายและมาตรฐานสากลกล่าวถึงพยานบอกเล่าอย่างไรบ้าง?

ข้อ 14 ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Co-venant on Civil and Political Rights: ICCPR) ซึ่งประเทศไทยได้ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2539) กำหนดไว้ว่า จำเลยย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีอย่างเปิดเผยและเป็นธรรมโดยคณะตุลาการซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย มีอำนาจ มีความเป็นอิสระและเป็นกลาง ทั้งได้กำหนดมาตรการด้านตุลาการขั้นต่ำเพื่อให้เกิดการพิจารณาคดีอย่างเป็นทางการ รวมทั้งขอบทสามประการที่เกี่ยวข้องกับหลักพยานบอกเล่าได้แก่:

ความเท่าเทียมกันในการต่อสู้คดี (Equality of arms)

องค์ประกอบสำคัญของการพิจารณาคดีอย่างเป็นทางการ ได้แก่ หลักการที่เรียกว่า “ความเท่าเทียมกันในการต่อสู้คดี” ระหว่างฝ่ายโจทก์และจำเลย⁶ ตามความเห็นของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ “สิ่งนี้หมายถึง การที่ให้ความรู้แก่ฝ่ายที่ได้รับสิทธิในกระบวนการพิจารณาคดีเช่นเดียวกัน เว้นแต่มีข้อยกเว้นที่กำหนดโดยกฎหมาย ซึ่งจะต้องมีวัตถุประสงค์ที่อธิบายได้โดยชอบและมีพื้นฐานที่สมเหตุสมผล โดยต้องไม่ก่อให้เกิดความเสียเปรียบในทางปฏิบัติหรือความไม่เป็นธรรมอย่างอื่นต่อจำเลย”⁷

เนื่องจากรัฐมีทรัพยากรต่างๆ เป็นของตนเองมากมาย เป็นเหตุให้ฝ่ายจำเลยมักตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบเมื่อเทียบกับอำนาจของโจทก์ที่มีอยู่ ด้วยเหตุดังกล่าวจึงมีการกำหนดหลักประกันในกระบวนการทางกฎหมายต่างๆ ทั้งในกฎหมายของประเทศและกฎหมายระหว่างประเทศ เพื่อคุ้มครองให้จำเลยได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม และมีโอกาสอย่างแท้จริงที่จะถามค้านพยานหลักฐานที่เสนอโดยโจทก์ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมอย่างแท้จริง⁸ หลักการห้ามพยานบอกเล่าซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหลักการเกี่ยวกับพยานหลักฐานมุ่งคุ้มครองไม่ให้จำเลยได้รับโทษโดยไม่มีโอกาสซักค้าน และตรวจสอบพยานหลักฐานที่เสนอโดยฝ่ายโจทก์ต่อหน้าผู้พิพากษา ซึ่งจะเป็นผู้ประเมินพฤติกรรมและความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานเหล่านั้น

สิทธิที่จะซักถามพยาน

การพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมนั้น อย่างน้อยจะต้องประกันอย่างชัดเจนว่าจำเลยในคดีอาญามีสิทธิ “ที่จะซักถาม หรือขอให้เรียกพยานซึ่งเป็นปรักษัตต่อตนมาซักถามได้”⁹ ตามความเห็นของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ “การปฏิบัติตามหลักการความเท่าเทียมกันในการต่อสู้คดีมีความสำคัญ เพราะช่วยประกันให้จำเลยและทนายความของตนสามารถแตกต่างให้กับตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประกันว่าจำเลยมีอำนาจตามกฎหมายเสมอเหมือนกันและสามารถขอให้พยานใดๆ มาให้การต่อศาลได้ และมีสิทธิในการตรวจสอบหรือซักค้านพยานใดๆ ที่เสนอโดยโจทก์”¹⁰ ข้อบทดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อประกันว่าจำเลยอยู่ในสถานะเท่าเทียมกับฝ่ายโจทก์ และเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม¹¹ ซึ่งนำไปสู่ข้อสันนิษฐานว่าจำเลยย่อมมีโอกาสที่จะถามค้านพยานหลักฐานทุกประการในการพิจารณาคดีอย่างเปิดเผยการกำหนดให้พยานต้อง “ให้การด้วยตนเอง” ต่อศาลไม่ได้เป็นหลักการตายตัว แต่การละเมิดสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมอาจเกิดขึ้นได้หากมีการรับฟังพยานบอกเล่าในสภาพการณ์ที่ความเป็นธรรมในการพิจารณาคดีจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการซักค้านพยาน

หลักการที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence)

บุคคลทุกคนซึ่งถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดอาญาย่อมมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ตามกฎหมายได้ว่ามีความผิด¹² กล่าวอีกอย่างหนึ่งภาระพิสูจน์ในความอาญาจะตกเป็นของฝ่ายโจทก์ ซึ่งต้องพิสูจน์ความผิดจนปราศจากข้อสงสัยอันสมควรและจำเลยย่อมได้รับประโยชน์แห่งความสงสัย¹³ การตัดสินลงโทษโดยการรับฟังพยานบอกเล่าเพียงอย่างเดียวหรือใช้พยานบอกเล่าเป็นหลัก อาจบั่นทอนหรือละเมิดหลักการที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ ทั้งนี้เนื่องจากการไม่สามารถพิสูจน์ความน่าเชื่อถือของพยานและการพิสูจน์ความแท้จริงของหลักฐานได้

ด้วยเหตุผลข้างต้น การรับฟังพยานบอกเล่าจึงเป็นสิ่งที่ต้องทำอย่างระมัดระวังยิ่ง การไม่คุ้มครองให้จำเลยมีโอกาสอย่างเท่าเทียมในการนำเสนอพยานหลักฐานเช่นเดียวกับฝ่ายโจทก์หรือกรณีที่มีการรับฟังพยานบอกเล่าเพียงอย่างเดียว หรือรับฟังพยานบอกเล่าเป็นหลักในการตัดสินลงโทษ¹⁴ อาจนำไปสู่การละเมิดข้อ 14¹⁵ ดังกล่าว

เหตุใดเราจึงมีข้อกังวลกับหลักเกณฑ์ใหม่ในการรับฟังพยานบอกเล่า?

ICJ มีข้อกังวลว่า ข้อยกเว้นให้รับฟังพยานบอกเล่าตามมาตรา 226/3 และการให้น้ำหนักต่อพยานบอกเล่าตามมาตรา 227/1 มีเนื้อหาที่กว้างและคลุมเครือมากเกินไป และอาจกระทบต่อสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม รวมทั้งกระทบต่อหลักการที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ความผิด

ไม่ควรให้มีการรับฟังโดยอัตโนมัติสำหรับข้อมูลที่มีผู้บอกต่อพนักงานสอบสวนอีกทอดหนึ่ง

ICJ มีข้อกังวลต่อวงเล็บที่หนึ่งของมาตรา 226/3 ว่าในทางปฏิบัติอาจเกิดความวุ่นวายครอบคลุมถึงข้อมูลที่มีผู้ให้แก่เจ้าพนักงานสอบสวน และข้อมูลเหล่านั้นอาจถือได้ว่ามีลักษณะ “น่าเชื่อถือ” เนื่องจากสภาพหรือลักษณะของข้อมูลดังกล่าว และอาจกลายเป็นข้อมูลที่ศาลรับฟังโดยอัตโนมัติ และกลายเป็นข้อยกเว้นต่อหลักการรับฟังพยานบอกเล่า กระบวนการเช่นนี้มีอันตราย ทั้งนี้เนื่องจากถ้อยคำที่เจ้าพนักงานสอบสวนได้รับฟังมาอาจได้มาจากการบังคับขู่เข็ญหรือวิธีการอื่นไม่ชอบด้วยกฎหมายอย่างอื่น หรืออาจเป็นข้อมูลที่ไม่น่าเชื่อถือด้วยเหตุผลประการต่างๆทางที่ดีศาลควรใช้วิจารณญาณอย่างระมัดระวังในการพิจารณาสภาพแวดล้อมที่แท้จริงอันเป็นเหตุให้ได้มาซึ่งข้อมูลเหล่านั้น ในการประเมิน “สภาพ” และ “ลักษณะ” ของพยานบอกเล่าตามที่กำหนดไว้ในวงเล็บที่หนึ่งบ่งเป็นนัยว่าศาลต้องพิจารณาว่าเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมโดยรวมของการพิจารณาคดี จะต้องให้มีการซักค้านผู้ให้ข้อมูลเป็นทอดแรกต่อหน้าศาล และต้องพิจารณาว่าการรับฟังพยานบอกเล่าเป็นไปเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมหรือไม่ ดังที่กล่าวข้างต้น การรับฟังพยานบอกเล่าอาจนำไปสู่การละเมิดมาตรฐานสากลเรื่องการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม แม้ในกรณีที่เป็นการให้การของพนักงานสอบสวน ในสภาพการณ์ที่ความเป็นธรรมของการพิจารณาคดีขึ้นอยู่กับ การซักค้านพยาน ซึ่งฟังถือเป็นขั้นตอนปฏิบัติตามปกติ

พยานบอกเล่าไม่ควรถือเป็นหลักเกณฑ์ทั่วไป

ตามวงเล็บสองของมาตรา 226/3 ระบุว่าอาจมีการรับฟังพยานบอกเล่าได้ในกรณีที่พยานคนดังกล่าว “ไม่สามารถมาให้การด้วยตนเองได้” และมี “เหตุผลสมควรเพื่อประโยชน์

แห่งความยุติธรรม” ที่จะรับฟังพยานบอกเล่านั้น ในกรณีนี้ไม่มีการกำหนดแนวปฏิบัติต่อศาลว่าเงื่อนไขแบบใดจะมีความชอบธรรมที่จะอนุญาตให้พยานไม่ต้องมาปรากฏตัวต่อศาลได้ ICJ เห็นว่าการอนุญาตให้รับฟังพยานบอกเล่าควรเป็นไปอย่างจำกัด อนุญาตเฉพาะกรณีที่น่าเป็นอย่างยิ่ง อย่างเช่น กรณีที่บุคคลดังกล่าวเสียชีวิตแล้ว ป่วยหนัก หรือเป็นบุคคลที่ไม่อาจค้นพบตัวได้แม้จะมีความพยายามค้นหาตามสมควรแล้วก็ตามในกรณีเฉพาะเหล่านี้และในกรณีที่การรับฟังพยานบอกเล่าเป็นไปเพื่อ “ประโยชน์แห่งความยุติธรรม” เท่านั้น ที่ศาลอาจพิจารณารับฟังข้อมูลจากพยานบอกเล่าได้

อะไรที่เรียกว่าเป็น “ประโยชน์แห่งความยุติธรรม” เป็นคำถามที่ผู้พิพากษาต้องพิจารณาตามข้อเท็จจริงในแต่ละกรณี ศาลแห่งอังกฤษและเวลส์กำหนดปัจจัย 9 ประการในการพิจารณาว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมหรือไม่ ได้แก่ คุณค่าเชิงพิสูจน์, หลักฐานอื่นที่หามาได้หรือสามารถหาได้และให้คุณค่าเช่นเดียวกับพยานบอกเล่า, ความสำคัญของหลักฐานดังกล่าวในบริบทของคดีโดยรวม, สภาพแวดล้อมอันเป็นเหตุให้เกิดการให้ปากคำเช่นนั้น, ความน่าเชื่อถือของผู้ที่ให้ปากคำดังกล่าว, หลักฐานที่ได้จากปากคำดังกล่าวมีลักษณะน่าเชื่อถือ, เป็นกรณีที่สามรถใช้คำบอกเล่าเพื่อเป็นพยานหลักฐานได้หรือไม่ และถ้าไม่ได้เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น, ความยากลำบากในการตั้งคำถามต่อการให้ปากคำดังกล่าว และความยุ่งยากดังกล่าวจะเป็นเหตุให้เกิดความลำเอียงเข้าข้างคุณความอย่างไรบ้าง¹⁶ “ประโยชน์แห่งความยุติธรรม” จึงเป็นสิ่งที่พึงพิจารณาอย่างระมัดระวังและต้องพิจารณาโดยละเอียดสำหรับแต่ละกรณี

การตีความหลักพยานบอกเล่าอย่างกว้างขวาง อาจทำให้เกิดความเสียหายว่า พยานอาจหลีกเลี่ยงการให้พยานหลักฐานที่อ่อน หรือทนายความเองอาจฝ่าฝืนโดยไม่เรียกพยานที่พวกเขาเห็นว่าไม่เป็นคุณมาให้การต่อศาล สุดท้ายแล้ว แนวโน้มก็จะเป็นไปในลักษณะที่ศาลต้องฟังพยานมากขึ้นต่อพยานบอกเล่าที่ไม่ถูกตรวจสอบท่าทายเป็นได้ ทำให้เกิดความเสียหายที่จะเกิดการพิจารณาคดีอย่างไม่เป็นธรรมและการตัดสินคดีที่ผิดพลาดขึ้น

การตัดสินลงโทษจะต้องไม่อ้างอิงพยานบอกเล่าหรือ “พยานชัดพด” เพียงอย่างเดียว

มาตรา 227 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเกี่ยวข้องกับการใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชี้ชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน โดยอนุญาตให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจเพื่อชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานที่เป็นผลลบลบต่อจำเลยได้ และสอดคล้องกับมาตรฐานสากลในแง่ที่อนุญาตให้มีการพิพากษาลงโทษได้เฉพาะกรณีที่มีการพิสูจน์โดยปราศจากข้อสงสัยอันสมควรว่าได้กระทำผิดจริง

การแก้ไขมาตรา 227/1 เมื่อเร็ว ๆ นี้เสนอแนวทางให้ศาลประเมินคุณค่าของพยานบอกเล่าและพยานชัดพด¹⁷ โดยกำหนดให้ศาลต้องพิจารณา “ด้วยความระมัดระวัง” ถึง “ความ

นำเชื่อถือ” ของพยานหลักฐานดังกล่าวและไม่ควรเชื่อพยานหลักฐานนั้นโดยลำพัง เว้นแต่มี “เหตุผลอันหนักแน่น” หรือ “พฤติการณ์พิเศษแห่งคดี” และพยานบอกเล่าหรือพยานขัดท้อจะต้องมีแหล่งที่มาที่เป็นอิสระจากพยานหลักฐานที่ใช้อ้างนั้น¹⁸

ICJ ยินดีที่มีการเพิ่มมาตรการป้องกันในมาตรา 227/1 โดยเฉพาะกรณีที่กำหนดให้ศาลควรพิจารณาพยานหลักฐานประกอบอื่น ๆ อย่างไรก็ดี เรามีข้อกังวลว่าการอนุญาตให้ศาลรับฟังพยานบอกเล่าที่ไม่มีพยานหลักฐานอื่นสนับสนุน โดยกำหนดเป็นข้อยกเว้นอย่างกว้าง ๆ อย่างเช่น ให้ทำได้เมื่อมี “เหตุผลอันหนักแน่น” หรือ “พฤติการณ์พิเศษแห่งคดี” อาจส่งเสริมให้เกิดการหลงใหลโดยอาศัยพยานบอกเล่าเพียงอย่างเดียว หรืออาจเปิดโอกาสให้มีการรับฟังพยานหลักฐานเช่นนั้นโดยไม่มีน้ำหนักเพียงพอ ดังที่กล่าวข้างต้น การละเมิดสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมอาจเกิดขึ้นได้จากการรับฟังพยานบอกเล่าเพียงอย่างเดียวหรือใช้พยานบอกเล่าเป็นหลักในบริบทเช่นนี้ ICJ จึงมีข้อกังวลเกี่ยวกับคำตัดสินความอาญาเกี่ยวกับความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีลักษณะที่แสดงว่าศาลรับฟังทั้งพยานบอกเล่าและพยานขัดท้อผสมกันในการสั่งลงโทษความผิดฐานฆาตกรรมและความผิดที่เกี่ยวข้องกับการก่อการร้าย ในคดีดังกล่าว ข้อมูลจากพยานขัดท้อได้มาในช่วงการสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และศาลได้รับฟังเป็นพยานบอกเล่าชั้นที่สองตามคำให้การของพนักงานสอบสวน ซึ่งเป็นผู้ซักถามพยานขัดท้อคนดังกล่าว ในคำตัดสินไม่ระบุเหตุผลว่าเหตุใดศาลจึงไม่รับฟังหลักฐานดังกล่าวโดยตรงจากผู้ขัดท้อ

ควรมีความระมัดระวังเป็นพิเศษต่อกรณี “การสารภาพ” หรือการยอมรับผิดที่เกิดขึ้นในระหว่างการคุมขัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ถ้อยแถลงเหล่านั้นไม่ได้รับการสนับสนุนจากหลักฐานประกอบอื่น ๆ ซึ่งมีแหล่งที่มาเป็นอิสระและเป็นแหล่งที่มาโดยตรง ภาระพิสูจน์ควรตกอยู่กับฝ่ายโจทก์ในการแสดงให้เห็นว่าคำสารภาพที่นำมาใช้เป็นหลักฐานไม่ได้มาจากการขู่ข่มหรือบังคับ¹⁹ ในบริบทเช่นนี้ ศาลจะต้องไม่ให้น้ำหนักต่อคำให้การของเจ้าพนักงานสอบสวนมากกว่าคำให้การของพยานที่ปฏิเสธคำให้การของพนักงานสอบสวน ในกรณีที่มีการกล่าวหาว่ามีการทรมาน ศาลควรพิจารณาอย่างระมัดระวังถึงสภาพแวดล้อมที่นำไปสู่การรับสารภาพ²⁰

อาจส่งเสริมให้มีการรับฟังพยาน หลักฐาน “ที่มีปอดคดียังในคดีเกี่ยวกับความมั่นคง

ICJ มีข้อกังวลเป็นพิเศษว่าศาลอาจผ่อนคลายหลักพยานบอกเล่าสำหรับคดีที่เกี่ยวกับความมั่นคงและอาจยอมรับฟังพยานบอกเล่าที่ได้จากการสอบสวนของสายข่าวหรือพนักงานสอบสวน โดยที่ศาลไม่มีโอกาสรับฟังข้อมูลโดยตรงจากพยาน สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมควรได้รับการคุ้มครองแม้ในสภาวะฉุกเฉิน และในช่วงเวลาที่เกิดความขัดแย้ง²¹

ก่อนหน้านี้ ICJ แสดงความกังวลต่อรัฐบาลไทยว่าการคุมขังตามพระราชบัญญัติ กฎอัยการศึกและพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน²² ในจังหวัด ชายแดนภาคใต้²³ ไม่ได้ถูกใช้เพียงเพื่อเป็นมาตรการเชิงป้องกัน ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญที่ อนุญาตให้มี การคุมขังตามกฎหมายเหล่านี้ได้เท่านั้น หากการคุมขังดังกล่าวยังถูกใช้เพื่อ เป่าประโศกในการสอบสวนหาข้อมูลและการไต่สวนซึ่งพยานหลักฐานที่สามารถนำมาใช้ใน กระบวนการยุติธรรมทางอาญา²⁴ ทั้งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึกและพระราชกำหนดการ บริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินต่างไม่มีมาตรการป้องกันตามกฎหมายที่จำเป็นเพื่อ คุ้มครองผู้ถูกกักขัง ซึ่งต่างจากมาตรการคุ้มครองในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา และต่างจากหลักการที่กำหนดไว้ในกฎหมายและมาตรฐานระหว่างประเทศที่มีผล บังคับใช้ต่อประเทศไทยด้วย²⁵

พระราชบัญญัติกฎอัยการศึกอนุญาตให้กักขังบุคคลโดยห้ามการติดต่อกับโลกภายนอกได้ ไม่เกิน 7 วัน จากนั้นอาจมีการกักขังต่ออีก 30 วันตามพระราชกำหนดการบริหาร ราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินซึ่งเป็นการจำกัดหรือปิดโอกาสที่จะติดต่อกับครอบครัว ทนาย ความ หรือศาล และขัดกับมาตรฐานระหว่างประเทศ ประสบการณ์จากทั่วโลกในช่วง หลายปีที่ผ่านมา ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าสภาพการณ์เช่นนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความ เสี่ยงที่จะเกิดการปฏิบัติอย่างโหดร้ายโดยมิชอบด้วยกฎหมายต่อผู้ถูกกักขัง และบันทึกทอน สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม ในทำนองเดียวกัน คำให้การที่ได้จากจำเลย และพยานในสภาพแวดล้อมดังกล่าว ควรเป็นข้อมูลที่น่ามาใช้ด้วยความระมัดระวังอย่างยิ่ง

ICJ มีข้อกังวลว่าการกำหนดข้อยกเว้นต่อหลักพยานบอกเล่าอาจทำให้เกิดการรับฟังถ้อย คำที่ได้มาจากการบังคับหรือขู่เข็ญมากยิ่งขึ้น และปิดโอกาสที่พยานจะสามารถให้การโดย ตรงต่อศาล ICJ มีข้อกังวลว่าคำสารภาพและพยานหลักฐานอย่างอื่นที่ได้มาระหว่างการ สอบสวนตามอำนาจกฎหมายในสถานการณ์ฉุกเฉิน อาจถูกนำมาใช้ในกระบวนการ ยุติธรรมทางอาญาในฐานะเป็นพยานบอกเล่าทั้งที่ปรากฏในรูปของถ้อยคำของพยานก็ดี หรือสำนวนการสอบสวนของเจ้าพนักงานสอบสวนก็ดี อันที่จริงแล้ว ICJ พบว่ามีคำตัดสิน ในคดีหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นคำตัดสินที่ฟังพาดพิงพยานบอกเล่าใน ลักษณะดังกล่าวแล้ว

ในกรณีที่การกักขังและการไต่สวนเกิดขึ้นนอกเหนือจากมาตรการคุ้มครองตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาตามปกติ พนักงานอัยการและศาลควรพิจารณาอย่าง ระมัดระวังถึงสภาพแวดล้อมอันเป็นเหตุให้ไต่สวนซึ่งพยานหลักฐานดังกล่าว ในบริบทเช่น นี้ทั้งพนักงานอัยการและศาลควรทำหน้าที่ในเชิงรุกเพื่อไต่สวน ในกรณีที่เกิดข้อกล่าวหา ว่ามีการใช้การทรมานทั้งทางร่างกายหรือจิตใจในระหว่างการกักขัง²⁶ พยานหลักฐานที่ได้ จากการทรมานหรือการปฏิบัติที่โหดร้ายไม่เพียงเป็นข้อมูลที่ไม่อาจเชื่อถือได้ในชั้น พื้นฐานเท่านั้น หากยังเป็นข้อมูลที่เมื่อจรับฟังได้ทั้งนี้ตามหลักกฎหมายของไทย²⁷ และ กฎหมายและมาตรฐานระหว่างประเทศด้วย²⁸

เราจะคุ้มครองหลักพยานบอกเล่าในประเทศไทยได้อย่างไร?

- ศาลไม่ควรรับฟังพยานบอกเล่า ยกเว้นกรณีที่จำเป็นอย่างยิ่งยวด อย่างเช่น (i) พยานไม่สามารถปรากฏตัวเพื่อให้ข้อมูลด้วยตนเองอย่างแท้จริง และ (ii) ในกรณีที่เข้าไปเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมเท่านั้น และ (iii) ในกรณีที่ข้อมูลดังกล่าวไม่เป็นการทำลายความเที่ยงธรรมโดยรวมของการพิจารณาคดี
- ภาวะควรตกเป็นของคู่ความที่นำเสนอพยานบอกเล่าที่จะต้องพิสูจน์ว่า เป็นพยานหลักฐานที่เป็นไปเพื่อ “ประโยชน์แห่งความยุติธรรม” อย่างเคร่งครัด
- ศาลพึงพิจารณาอย่างระมัดระวังและเคร่งครัดต่อหลักเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมในแต่ละกรณี ทั้งนี้โดยอยู่บนพื้นฐานที่มุ่งคุ้มครองสิทธิของจำเลยและเงื่อนไขที่จำเป็นทั้งปวงเพื่อให้เกิดการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม
- ทั้งพนักงานอัยการหรือศาลไม่ควรมีข้อสันนิษฐานโดยอัตโนมัติว่า ข้อมูลที่ได้จากพนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอื่นๆ เป็นพยานหลักฐานที่รับฟังได้เสมอ
- การตัดสินลงโทษไม่ควรขึ้นอยู่กับ การรับฟังพยานบอกเล่าเพียงอย่างเดียว หรือการรับฟังคำให้การที่ไม่มีหลักฐานประกอบอย่างอื่นมาสนับสนุน ในกรณีที่พยานไม่สามารถมาปรากฏตัวเพื่อให้การอย่างเปิดเผยต่อศาลได้
- ในกรณีที่มีการรับฟังพยานบอกเล่าในคดีเกี่ยวกับความมั่นคง พนักงานอัยการและศาลควรให้ความสนใจเป็นพิเศษต่อสภาพแวดล้อมอันเป็นเหตุให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานดังกล่าว โดยเฉพาะในกรณีที่ข้อมูลหลักฐานที่ได้ระหว่งการคุมขังตามพระราชบัญญัติกฏอัยการศึกและพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน

เชิงบรรณ

¹ ใปรอดู อย่างเช่น Law Commission Report No. 245, *Evidence in Criminal Proceedings: Hearsay and Related Topics*, 1997, The Stationery Office, paras. 3.1–3.38, United Kingdom

² มาตรา 95 (2) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

³ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลวิธีพิจารณาคดี ความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551 มาตรา 11

⁴ มาตรา 226/3 (1) ประมวลวิธีพิจารณาคดีความอาญา “ตามสภาพ ลักษณะ แหล่งที่มา และข้อเท็จจริงแวดล้อมของพยานนอกศาล นั้นน่าจะเชื่อว่าสารพยานความจริงได้หรือ [...]”

⁵ มาตรา 226/3 (2) ประมวลวิธีพิจารณาคดีความอาญา “มีเหตุจำเป็น เนื่องจากไม่สามารถนำบุคคลซึ่งเป็นพยานที่เห็นได้ ได้ยิน หรือทราบ ข้อความในเรื่องที่จะให้การเป็นพยานนั้นด้วยตนเองโดยตรงมาเป็นพยานได้ และมีเหตุสมควร เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมที่ จะรับฟังพยานนอกศาลนั้น”

⁶ ใปรอดู อย่างเช่น *John Campbell v Jamaica* (307/88) 24/3/93, para. 6.4: “มาตรา 14 ของกติการะหว่างประเทศกำหนดให้ทุก คนมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม ทั้งนี้เพื่อพิจารณาข้อกล่าวหาทางอาญาคงต่อเขา ซึ่งนับเป็นลักษณะที่ไม่อาจ ขาดไปไม่ได้ตามหลักการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม ซึ่งหมายถึงความเสมอกันในการพิจารณาของศาลระหว่างฝ่ายจากกันและจำเลย”

⁷ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนสหประชาชาติ, General Comment No. 32, ข้อ 14: สิทธิที่จะมีความเสมอภาคต่อศาลและตุลาการและ ได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม, CCPR/C/GC/32, 23 August 2008, Para. 13

⁸ ใปรอดูอย่างเช่น *Richards v Jamaica* (535/93) 31/3/97, คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนสหประชาชาติ, ความเห็นของ Mr. Ando

⁹ ข้อ 14 (3) (e), ICCPR: ที่ระงับคำถามพยานซึ่งเป็นปรักษัดก่อน และขอให้เรียกพยานฝ่ายตนมาซักถามภายใต้เงื่อนไขเดียวกับ พยานซึ่งเป็นปรักษัดก่อน”

¹⁰ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนสหประชาชาติ, General Comment No. 32, ข้อ 14: สิทธิที่จะมีความเสมอภาคต่อศาลและตุลาการและ ได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม, CCPR/C/GC/32, 23 August 2008, Para. 39

¹¹ ใปรอดู อย่างเช่น *Gordon v Jamaica* (237/87) 5/11/92, คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนสหประชาชาติ; *Bonisch v Austria*, European Court of Human Rights, (1987) 9 EHRR 191

¹² ใปรอดูมาตรา 39 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 และข้อ 14 (2), ICCPR

¹³ General Comment 13, คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนสหประชาชาติ, para. 7.

¹⁴ ใปรอดูข้อ 6 (3) (d) อนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (European Convention on Human Rights) และคดี *Kostovski v Netherlands* (1990) 12 EHRR 434; *Van Mechelen and Others v Netherlands* (1998) 25 EHRR 647; *Luca v Italy* (2003) 36 EHRR 46, ECtHR..

¹⁵ ใปรอดู อย่างเช่น *Grant v Jamaica* (353/88) 31/3/94, คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนสหประชาชาติ

¹⁶ มาตรา 114 (2) พระราชบัญญัติความยุติธรรมทางอาญา พ.ศ. 2546 (Criminal Justice Act 2003) (อังกฤษและแคว้นเวลส์) และใปรอดู *A v Taylor* [2006] 2 Cr. App. R, CA

¹⁷ มีการตีความว่า ‘พยานขัดกอด’ หมายถึงข้อมูลที่ได้จากคำให้การของผู้ร่วมกระทำผิดหรือจำเลยร่วมในคดีเดียวกันที่ใช้เพื่อมัด ตัวจำเลย ซึ่งตามมาตรา 227/1 ใช้คำว่าพยานขัดกอด

¹⁸ มาตรา 227/1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาคดีความอาญา: “ในการวินิจฉัยชี้ขาดน้ำหนักพยานนอกศาล พยานขัดกอด พยานที่จำเลย ไม่มีโอกาสถามค้าน หรือพยานหลักฐานที่มีข้อบกพร่องประการอื่นอันอาจกระทบถึงความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานนั้น ศาลจะ ต้องกระทำด้วยความระมัดระวังและไม่ควรเชื่อพยานหลักฐานนั้นโดยลำพังเพื่อลงโทษจำเลย เว้นแต่จะมีเหตุผลอันหนักแน่น มี พฤติการณ์พิเศษแห่งคดี หรือมีพยานหลักฐานประกอบอื่นมาสนับสนุน พยานหลักฐานประกอบตามวรรคหนึ่ง หมายถึงพยาน หลักฐานอื่นที่รับฟังได้ และมีแหล่งที่มาเป็นอิสระต่างหากจากพยานหลักฐานที่ต้องการพยานหลักฐานประกอบนั้น ทั้งนี้ยังจะต้องมี คุณค่าเชิงพยานที่สามารถสนับสนุนให้พยานหลักฐานอื่นที่ไปประกอบมีความน่าเชื่อถือมากขึ้นด้วย”

¹⁹ ใปรอดู อย่างเช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนสหประชาชาติ Concluding Observations on Romania (1999) UN Doc. CCPR/C/79/ Add.111

²⁰ ใปรอดู อย่างเช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนสหประชาชาติ Concluding Observations on Mexico (1993), AI/48/44, para. 208–229

²¹ ปรอดดู อย่างเช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนสหประชาชาติ, *General Comment No. 29, CCPR/C/21/Rev.1/Add.11*, paras. 11, 16 (2001); *Heaney and McGuinness v Ireland*, ECtHR, 21 December 2000, paras. 57–59

²² พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548

²³ สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้แก่ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส

²⁴ *ICJ Legal Memorandum: The Implementation of Thailand's Emergency Decree*, July 2007, pp.9–19.

²⁵ *More Power, Less Accountability: Thailand's New Emergency Decree*, ICJ, August 2005 and *ICJ Legal Memorandum: The Implementation of Thailand's Emergency Decree*, July 2007

²⁶ ปรอดดู อย่างเช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนสหประชาชาติ *General Comment No. 13, paras. 14–15; K. K. v Switzerland*, UN Committee against Torture (2003)

²⁷ มาตรา 226 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

²⁸ ปรอดดู อย่างเช่น อนุสัญญาต่อต้านการทรมานขององค์การสหประชาชาติ 15; *A and Others v Secretary of State for the Home Department* [2004] UKHL 56

President

Mrs. Mary ROBINSON, Ireland

Vice–Presidents

Justice John DOWD, Australia

Dr. Pedro NIKKEN, Venezuela

Executive Committee

Dr. Rajeev DHAVAN, India
Prof. Vojin DIMITRIJEVIC, Serbia
Justice Unity DOW, Botswana
Dr. Gustavo GALLÓN GIRALDO, Colombia
Mr. Stellan GÄRDE, Switzerland

Prof. Robert GOLDMAN, United States of America
Ms. Karinna MOSKALENKO, Russia
Justice Michèle RIVET, Canada
Mr. Raji SOURANI, Palestine

Other Commission Members

Mr. Muhannad AL–HASANI, Syria
Mr. Ghanim ALNAJJAR, Kuwait
Mr. Raja AZIZ ADDRUSE, Malaysia
Prof. Abdullahi AN–NA’IM, Sudan
Justice Solomy BALUNGI BOSSA, Uganda
Mr. Abdelaziz BENZAKOUR, Morocco
Justice Ian BINNIE, Canada
Prof. Alexander BRÖSTL, Slovakia
Justice Arthur CHASKALSON, South Africa
Prof. Santiago CORCUERA, Mexico
Prof. Louise DOSWALD–BECK, Switzerland
Justice Hisham EL–BASTAWISI, Egypt
Prof. Paula ESCARAMEIA, Portugal
Justice Elisabeth EVATT, Australia
Prof. Jochen A. FROWEIN, Germany
Mr. Roberto GARRETÓN, Chile
Prof. Jenny E. GOLDSCHMIDT, Netherlands
Prof. Michelo HANSUNGULE, Zambia
Justice Moses HUNGWE CHINHONGO, Zimbabwe
Ms. Asma JAHANGIR, Pakistan
Ms. Imrana JALAL, Fiji

Prof. David KRETZMER, Israel
Prof. Kazimierz Maria LANKOSZ, Poland
Mag. José Antonio MARTÍN PALLÍN, Spain
Judge Charles MKANDAWIRE, Malawi
Mr. Kathurima M’INOTI, Kenya
Justice Sanji MONAGENG, Botswana
Prof. Iulia MOTOC, Romania
Prof. Vitit MUNTARBHORN, Thailand
Prof. Manfred NOWAK, Austria
Dr. Jorge Eduardo PAN CRUZ, Uruguay
Prof. Andrei RICHTER, Russia
Sir Nigel RODLEY, United Kingdom
Mr. Claes SANDGREN, Sweden
Mr. Belisário DOS SANTOS JUNIOR, Brazil
Justice Philippe TEXIER, France
Prof. Daniel THÜRER, Switzerland
Prof. U. Oji UMOZURIKE, Nigeria
Justice Vilenas VADAPALAS, Lithuania
Prof. Yozo YOKOTA, Japan
Prof. Leila ZERROUGUI, Algeria
Justice E. Raúl ZAFFARONI, Argentina

Honorary Members

Prof. Georges ABI–SAAB, Egypt
Justice P.N. BHAGWATI, India
Dr. Boutros BOUTROS–GHALI, Egypt
Mr. William J. BUTLER, United States of America
Prof. Antonio CASSESE, Italy
Justice Marie–José CRESPIAN, Senegal
Dato’ Param CUMARASWAMY, Malaysia
Dr. Dalmo A. DE ABREU DALLARI, Brazil
Prof. Alfredo ETCHEBERRY, Chile
Mr. Desmond FERNANDO, Sri Lanka
Lord William GOODHART, United Kingdom
Justice Lennart GROLL, Sweden
Mr. Louis JOINET, France
Prof. P.J.G. KAPTEYN, Netherlands
Justice Michael D. KIRBY, AC, CMG, Australia

Prof. Kofi KUMADO, Ghana
Prof. Jean Flavien LALIVE, Switzerland
Justice Claire L’HEUREUX–DUBÉ, Canada
Dr. Rudolf MACHACEK, Austria
Prof. Daniel H. MARCHAND, France
Mr. J.R.W.S. MAWALLA, Tanzania
Mr. François–Xavier MBOUYOM, Cameroon
Mr. Fali S. NARIMAN, India
Sir Shridath S. RAMPHAL, Guyana
Mr. Bertrand RAMCHARAN, Guyana
Prof. Christian TOMUSCHAT, Germany
Mr. Michael A. TRIANTAFYLIDIS, Cyprus
Prof. Theo VAN BOVEN, Netherlands
Prof. Luzius WILDHABER, Switzerland
Dr. José ZALAUQUET, Chile